

ZADARSKO NARODNO KAZALIŠTE (1945—1963)

Tihomil Maštrović

Prvo profesionalno kazalište u povijesti Zadra — Narodno kazalište — nastalo je u posljednjem svjetskom ratnom vihoru; njegovi su temelji udareni u partizanskoj kazališnoj družini koja nakon oslobođenja Zadra (31. listopada 1944) dolazi u grad i tu razvija bogatu aktivnost da bi postepeno prerastala u sve kvalitetnije i organiziranije glumište. Rukovođeno kvalitetom te družine, i nesumnjivim političkim značenjem toga čina, ZAVNOH donosi početkom 1945. godine odluku o osnivanju profesionalnog kazališta u Zadru. Svečano otvaranje obavljeno je u sklopu proslave 27. marta, a u akviru prigodno organiziranog Tjedna kulture. Toga dana, dakle 27. ožujka 1945. godine, Zadar je dobio svoje Hrvatsko narodno kazalište — kako je tada nazvano. Dotadašnji diletantski rad kazališnih entuzijasta zamjenjuje se potpuno novom, profesionalnom organizacijom rada, družina se u cijelosti reorganizira, a pristupilo se i uređenju kazališne zgrade Meštrović u nekadašnjoj Širokoj ulici, današnjoj Ulici Ive Lole Ribara. Za vrijeme talijanske okupacije tu je bio kinematograf s prostranim gledalištem, a bombardiranje grada nije ga znatnije oštetilo. (Zgrada kazališta »Teatro Verdi« bila je u mnogo lošijem stanju, pa se odustalo od njene obnove.) Valjalo je i ansambl kadrovski ojačati da bi lakše prebolio dječje bolesti koje prate svako novo glumište to više što je ono imalo djelovati u jednom istinski napaćenom gradu,

u jednoj etnički razdrmanoј sredini u kojoj je četvrt stoljeća sustavno uništavana hrvatska kultura i jezik. Imajući razumijevanja za probleme mladog zadarskog kazališta, Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske šalje u Zadar grupu profesionalnih kazališnih djelatnika na čelu sa drom Markom Fotezom. Tako ojačan ansambl mogao je krenuti u ostvarenje svoje prve cjelovite kazališne sezone.⁴

Već u svojoj prvoj kazališnoj sezoni (1945/46) kazalište se neobično dobro afirmiralo ne samo u Zadru, nego u čitavoj Dalmaciji, pa i šire. Kazalište postaje najjačim središtem svih kulturnih aktivnosti u gradu. Uz bogat dramski program (u prvoj sezoni izvedena su čak 24 premijer-na dramska djela!), održavaju se predavanja, književne večeri, akademije, glazbene priredbe, a na sceni nastupaju i gostujuća kazališta. Vodila se naročito briga o prosvjećivanju i odgajanju kazališnog gledateljstva, pa su u tom smislu održana odgovarajuća predavanja intendanta zadarskog kazališta dra Marka Foteza. Fotez je 5. studenoga 1945. održao predavanje »O redateljevu stvaranju« popraćeno primjerima iz Shakespeareove tragedije »Hamlet« i Schillerova djela »Spletka i ljubav« koje su izvodili Marija Borska, Nikola Ćuk i Mato Domančić. Fotez je 12. studenoga govorio »O glumačkom stvaranju« s primjerima iz Shakespeareovih tragedija »Romeo i Julija« i »Hamlet«, te iz Rostandove komedije »Cyrano de Bergerac«. (U primjerima su sudjelovali Branka Strmac, Stevo Vojnović, Mato Domančić, Josip Bilić i Pero Baturić.) Slijedilo je i zanimljivo predavanje »O autoru, publici i kritici«, održano 19. prosinca 1945. Također su, spomenimo i to, redovito na premijerama držane tzv. »uvodne riječi«, pa je publika mogla čuti ono najosnovnije o autoru i značaju komada koji je poslije toga vidjela. U samom kazalištu, u foajeu, bile su postavljene i »zidne novine«. Sve događanje u kazalištu i oko njega bilo je popraćeno onim zanosom i entuzijazmom svojstvenim prvim poratnim godinama mira, slobode i izgradnje.²

Prva sezona donosi i prva gostovanja novog kazališta, putuje se u obližnja mjesta (Šibenik, Benkovac, Preko) ali i na veliku turneju duž jadranske obale i u susjednu republiku Crnu Goru. Na tom gostovanju, na koje su otišli po završetku kazališne sezone, od 15. svibnja do 25. lipnja 1946. nastupili su u Šibeniku, Splitu, Dubrovniku, Tivtu, Cetinju, Kotoru, Lastovu, Korčuli, Blatu na Korčuli i u Hvaru. Na repertoaru su imali najuspješniju predstavu protekle sezone Držićeva *Dunda Maroja*, zatim djela Shakespearea (*Ukročena goropadnica*), Molièrea (*Učene žene*), Goldonija (*Mirandolina*), Schillera (*Spletka i ljubav*), Steinbecka (*Mjesec*

je zašao — roman u dramatizaciji Slavka Batušića), Cankara (*Kralj Betajnovce*), Krleža (*U agoniji*), te Jelene Lobode Zrinski (*Za pravdu*). »Na prvoj turneji mlado zadarsko kazalište bilo je svuda izvanredno srdačno dočekivano«, piše u svojim sjećanjima vođa turneje Marko Fotez, i to »ne samo kao nov kazališni ansambl, nego naročito, kao predstavnik Zadra, grada koji je nakon vjekovnog robovanja konačno postao dio svoje prave domovine«.³

U repertoaru sezone 1945/46. značajno je spomenuti praiizvedbu drame u pet činova *Mjesec je zašao* (roman Johna Steinbecka dramatizirao je Slavko Batušić) 10. studenoga 1945. Na kazališnoj cedulji tiskan je i komentar o autoru i o njegovom djelu u kojem se posebno ističe da ta dramatizacija doživljava u zadarskom Narodnom kazalištu svoju hrvatsku praiizvedbu, te da je Batušićevo poznavanje pozornice snažno utjecalo na dramatizaciju djela koja je izvedena suptilno i psihološki iznijansirano u »najtanje tančine«.⁴ Jedanaest dana pošto je praiizveden u Zadru, taj kazališni komad postavljen je i na scenu Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Kod publike su dobro bile primljene u toj sezoni i Schillerova *Spletka i ljubav* (redatelj: Marko Fotez) i Molièreove *Učene žene* (redatelj: Šime Dunatov).

Sljedeće kazališne sezone — 1946/47 — dolazi do organizirane suradnje Narodnog kazališta, glazbenog i pjevačkog društva »Zoranić« i Gradske filharmonije. Plodovi ne izostaju: s velikim se uspjehom izvodi popularna Leharova opereta *Zemlja smiješka* i Gundulićeva *Dubravka* s glazbenom pratnjom Ivana Zajca. Na opće pohvale i nastupe pred uvijek rasprodanom dvoranom naišla je izvedba Ogrizovićeve drame *Hasanaginica* u režiji Berislava Zimmerlina i s Marijom Borskom u naslovnoj ulozi.⁵

Članovi Narodnog kazališta u toj sezoni pokreću novu scenu: Omladinsko-pionirsko kazalište. U sklopu kazališta pod rukovodstvom Zore Colnago osnovana je i Baletna škola. Time je značajno popunjen svekoliki kazališni život grada.

Repertoar treće i četvrte sezone 1947/48. i 1948/49. teži u prvom redu za što većom popularizacijom kazališta kod svih slojeva društva. Osim dobro primljenih Goldonijevih *Ribarskih svađa*, u režiji prof. Šime Dunatova, s kojima je kazalište gostovalo u Splitu, ističu se i komedije domaćih autora, npr. Horvatova *Prst pred nosom*, te Gervaisovi *Reakcioneri*. Takav je program bio pogodan za gostovanja u bližoj i daljoj okolici, pa tako bilježimo da u četvrtoj sezoni na svake dvije

predstave u Zadru dolazi po jedna na gostovanju.⁶ Gotovo i nema građica na području sjeverne Dalmacije u koji nisu došli zadarski glumci sa svojim kazalištem. Takav intenzivan rad neminovno je tražio i jači kadrovski potencijal dramskog ansambla, a posebno više mladih kvalitetnih glumaca. Rukovodeći se tim potrebama, Narodno kazalište početkom 1948. godine otvara svoj »Dramski studio« da bi pomogao razvoju mladih glumaca na području glume i glazbe. Teoretskim i praktičnim radom, u ovoj svojevrsnoj glumačkoj školi, upotpunjavano je znanje članova zadarskog kazališta iz psihologije, povijesti, hrvatskog jezika, kazališne umjetnosti, itd.

U repertoarnoj politici daljnjih kazališnih sezona prevladava težnja da se izvode ona djela koja bi mogla »napuniti kuću« i zainteresirati široki sloj građanstva za kazalište. Sasvim je sigurno da »podilaženje« ukusu publike često dovodi do stanovitog pada umjetničkih intencija kazališta, ali je najveći uspjeh svakog kazališta kada se kvalitetom, najprije u odabiru repertoara, a zatim kvalitetom izvedbi zaintrigira i općinstvo i kazališna kritika. Zadarsko kazalište u tom poslu uspjeva ako je suditi po prvim značajnim javnim priznanjima koje dobiva. Dvije dramske predstave u petoj sezoni 1949/50. *Andro Štitikeca* nepoznatog dubrovačkog pisca u režiji Š. Dunatova i *Sirotninja nije grijeh* A. N. Ostrovskeg u režiji Đorđa Milakovića su najuspješnije; druga na Festivalu profesionalnih kazališta NR Hrvatske u Zagrebu osvaja peto mjesto a prva je s uspjehom prikazana sredinom rujna 1950. u Dubrovniku na Festivalu dubrovačke renesanse.⁷

Poslije spomenutih uspjeha Leharove *Zemlje smiješka* i Beanatzkijeve operete *Moja sestra i ja* (dirigent: Nikola Jerolimov, redatelj: Franjo Majetić) smatrala je tadašnja uprava Narodnog kazališta da će prisutnost stalnog dirigenta u kazalištu omogućiti intenzivniji rad na glazbeno-scenskim djelima, a iskustvo je pokazalo da je publika tražila baš takva djela.⁸ Stoga je za sezonu 1952/53. angažiran Karlo Radinger, dirigent zagrebačkog kazališta »Komedijska«.⁹ Pod njegovim rukovodstvom, nakon pomno organiziranih priprema, uspješno su izvedene operete: Tijardovićeva *Mala Floramy* i Kalmanova *Bajadera*, prva u režiji Š. Dunatova a drugu je režirao istaknuti glumac zadarskog kazališnog ansambla Franjo Majetić. Glazbeno-scenski odjel lijepo se razvio na zadovoljstvo kako publike tako i kritike, no nije se othrvao staroj bolesti organiziranog kazališnog života u suvremenim prilikama — financijskim

poteškoćama koje su i neposredni razlog da se glazbeno-scenski odjel kazališta ukida krajem sezone 1952/53.¹⁰

Prvo desetljeće rada zadarskog Narodnog kazališta ujedno je i najuspješnije razdoblje ove kulturne ustanove. Izvedeno je 130 premijera s više od tisuću predstava koje je gledalo 300 tisuća posjetitelja. Najveći broj gledatelja kazalište je imalo u sezoni 1947/48. godine — prosječno oko 450 na jednoj predstavi.¹¹ Kazalište nastavlja brojnim turnejama i gostovanjima i svake godine je s većinom premijera i dalje redovit gost u svim većim mjestima sjeverne Dalmacije, posebno u Benkovcu, Biogradu, Kninu, Novigradu, Ninu, Preku, itd., ali i u Šibeniku, Splitu, pa i u Rijeci, Zagrebu i drugdje. Tekući tisak posebno bilježi dramske predstave zadarskog kazališta 1951. godine uz prugu Doboj—Banja Luka, koje su s uspjehom održane, i bez osnovne scenske opreme, »za građanstvo i radnike«. ¹² Pokreću se i specijalizirane edicije, časopisi koji prate rad zadarskoga kazališta. Tako u sezoni 1953/54. izlazi *Kazališni list Narodnog kazališta Zadar*, a u sezoni 1954/55. *Zadarska scena*. Oba časopisa izvještavaju o tekućim poslovima u kazalištu, obilježavaju određene jubileje i godišnjice važne za kazališnu umjetnost (tako je br. 1 *Kazališnog lista* izašlog u listopadu 1953. posvećen šezdesetogodišnjici Miroslava Krležu), donose članke o repertoaru, napise uz premijerne izvedbe, objavljuju kratke biografije važnijih članova kazališta, itd.

U jubilarnoj desetoj sezoni zadarsko kazalište je brojčano značajno ojačano. Modernim inscenacijama, hvaljenim i isticanim od kritike, definitivno se potvrdilo kao najbolji scenograf u povijesti zadarskog Narodnog kazališta akademski slikar Zdenko Venturini.¹³ Među glumcima naročito se ističu Jelica Lovrić-Vlajki, Franjo i Ema Majetić, Sanda i Stevo Popović, Zvonko Lepetić i dr. Kritika je te sezone najbolje ocijenila *Oluju* A. N. Ostrovskog i *Staklenu menažeriju* Tennessee Williamsa.¹⁴ U narednoj sezoni (1955/1956) zadarsko glumište prvenstveno karakteriziraju složni kolektivni naponi u realiziranju ozbiljnih dramskih zadataka koji uspijevaju privući publiku ozbiljnom repertoaru. Takva povoljna klima u kazalištu i u kulturnom životu grada pridonosi da 1956. godine upravo u Zadru biva osnovan Koordinacioni odbor jadranskih kazališta koji je organizirao dva tjedna drame jadranskih kazališta; 1958. na Rijeci i 1959. u Zadru. Na tim smotrama glumci zadarskog kazališta osvajaju različite nagrade i priznanja, a oba puta je glumica zadarskog ansambla Jelica Lovrić-Vlajki nagrađena za najbolju žensku ulogu.¹⁵

Godine koje slijede donose ozbiljnu krizu u radu kazališta. Kazališna kritika s pravom ističe nedovoljnu uigranost glumaca jer ih je najveći dio svake sezone bio potpuno izmijenjen. Zbog promjena u ansamblu moralo se svake godine prići potpuno novom repertoaru budući da se već uvijekšana djela nisu mogla izvesti, a to je naravno išlo nauštrb kvalitete. Repertoarna politika zadarskog, a i ostalih naših malih kazališta nije dovoljno produbljivana, čak se neko vrijeme provodila loša praksa da su sva mala kazališta u republici davala gotovo ista scenska djela, a pri tom se često ni najmanje nije vodilo računa o razini umjetničkog doživljavanja publike kojoj su namijenjena, a ni o tome da se izborom djela utječe na pravilno oblikovanje estetskog ukusa kazališne publike.

Značajan preokret nastupa koncem pedesetih godina kada kazalište orijentira svoju profesionalnu politiku na mlade kadrove izašle iz Akademije za kazališnu umjetnost, na literarno vrijedna djela u repertoaru i na moderan, suvremen izraz u režiji i inscenaciji. Najveći uspjeh 1957. godine je i kod publike i kod kritike doživjela drama *Nasljednica* Ruth i Augusta Goetza, napisana prema romanu »Washington Square« Henryja Jamesa u režiji Mira Marottija, inscenaciji Zdenka Venturinja i kostimografiji Inge Kostinčer-Bregovac. Zadrani s tim komadom gostuju i u Zagrebu gdje je njihova predstava primljena s izuzetnim pohvalama. U sezoni 1957/58. ističemo izvedbu još jednog dramskog djela poznatog američkog dramskog pisca Tennessee Williamsa *Tetovirana ruža* u kojemu je uspjelu kreaciju pružila prvakinja zadarskoga kazališta Jelica Lovrić Vlajki.⁴⁶ Iduće sezone repertoarna politika daje jači naglasak domaćim dramskim djelima, što općinstvo prima sa simpatijama ako je suditi po punim dvoranama i brojnim predstavama; tri premijere kritika posebno izdvaja: dramu *Noć u dubokom* Mateja Bora, mirakl Ranka Marinkovića *Glorija* i komediografsko ostvarenje Pere Budaka *Na trnu i kamenu*. Slična se praksa provodi i u sezoni 1959/60. kada je od ukupnog broja premijernih predstava polovica pripadala djelima domaćih dramatičara. Zapažena je izvedba drame *Zatvoreni krug* Marijana Matkovića, a drama u tri čina Vesne Parun *Marija i mornar* na zadarskoj sceni doživljava praizvedbu 17. listopada 1959. godine.

U sezonama 1960/61. i 1961/62. zadarsko kazalište potresa ju financijski problemi, a u ansamblu je premali broj dobrih glumaca da bi se moglo uhvatiti ukoštac s ambicioznijim dramskim projektima. Sve veći problem postaje derutna kazališna zgrada, nepodesna dvorana, nedostatak suvre-

menog scenskog uređaja u kazalištu, dotrajale instalacije, itd. Sukobljeno s tim elementarnim, egzistencijalnim problemima zadarsko je kazalište sve više tonulo u krizu u kojoj se nije mogao razabrati tračak bilo kakva optimizma za budućnost. Tu i tamo bi poneka premijera uzburkala lokalnu kulturnu javnost, no i to sve rjeđe. Možda je najzapaženije prošla premijera drame *Vasa Železnova* Maksima Gorkoga (redatelj: Vlado Vukmirović), o kojoj kazališni kritičar zadarskog »Narodnog lista« piše: »Kad bismo gledali s nekih novih aspekata naše kazališne problematike, ovo djelo uopće nije »konjunkturna roba«, naprotiv — njegov uspjeh ovisi samo o umjetničkoj snazi ansambla koji ga izvodi. Zato je za pohvalu što se usred novih previranja, nedoumica i repertoarnih teškoća zadarsko kazalište odlučilo na izvođenje drame Gorkoga. Ali uspjeh jednoga kazališta nije nikada ovisio o konjunkturi, o novčanom efektu, i djelo suvremene evropske šund-dramaturgije koja su u posljednje vrijeme počela sve više stizati na naše pozornice, čine samo medvjedu uslugu teatarskoj kulturi i humanoj funkciji kazališta.«¹⁷ Tih je sezona u zadarskom kazalištu redatelj najčešće gost iz drugih kazališta, a među glumcima odskaču, uz standardno dobru Jelicu Lovrić-Vlajki, Draga Prukmajer, Mile Gatara, Duško Križanec, Ljiljana Porobić, Marija Geml, Miodrag Gatalica, i dr. Kazališna ponuda obogaćena je 1961. godine novom pozornicom Narodnog kazališta — Malom scenom — koja je pokrenuta pod naslovom »Četvrtkom u devet«. Kritika je odmah uočila prednosti komorne scene u nekim režijskim postupcima, u pojednostavnjenim scenografskim zahvatima, kao i to da su se mnogi glumci na njoj bolje snašli, pružajući snažnije umjetničke kreacije.¹⁸

Godine 1962, zbog dotrajalosti instalacija, nadležni općinski organi zabranjuju dalje korištenje postojeće kazališne dvorane. Kazališni ansambl je u sezoni 1962/63. prisiljen svoje predstave davati u neprikladnoj dvorani Doma sindikata koja, osim što nije imala sav potrebni scenski uređaj, raspolaže sa svega 220 sjedišta. U doista nemogućim uvjetima za ozbiljan stvaralački rad zadarsko je kazalište smoglo snage da na scenu postavi šest premijera: Pirandellovu komediju *Sicilijanski limuni*, Salacrouovu aktovku *Margareta*, Krležinu *Maskaretu* i *Adama i Evu*, Dürenmattovu komediju *Fizičari*, tri Čehovljeve jednočinke *O štetnosti duhana*, *Jubilej* i *Labuđi pjev*, te kao svoju posljednju premijeru Goldonijevu komediju *Lukava udovica*. Već sam izbor repertoara rječito govori da se htjelo u kazalište, koje je polako propadalo, privući što više publike. Neka su djela, međutim, izabrana nekonvencionalno i smiono, kao ove

dvije Krležine mladenačke dramske igre ili pak komedija *Fizičari* švicarskog komediografa Friedricha Dürrenmatta, obje u režiji Bogdana Jerkovića, doživjela nepodijeljene pohvale kazališnih kritičara, dobro bila primljena od domaće publike i na gostovanjima,¹⁹ međutim bio je to (kako je i naslov preposljednje premijere) »labuđi pjev« zadarskoga kazališta — ono je naime nakon osamnaest kazališnih sezona ostalo 1963. godine bez svog profesionalnog umjetničkog ansambla,²⁰ a kazališna se uprava ubuduće orijentira na organiziranje gostovanja. Otad Zadar nema svoj stalni ansambl i ta situacija traje do danas.

Godine 1968. dovršena je rekonstrukcija kazališne zgrade. Obnovljena dvorana može sada primiti oko 700 gledatelja, a instaliran je i kompletni scenski uređaj. Premda nas od tog događaja dijeli punih šesnaest godina, Zadar još nije uspio formirati vlastiti umjetnički ansambl. Sav kazališni život sveden je na gostovanja istaknutih jugoslavenskih kazališta, što nije loša praksa jer su tako ljubitelji kazališne umjetnosti u situaciji da prate aktualne kazališne događaje, te da izborom iz repertoara drugih kazališta stvore i vlastiti kazališni kontinuitet.²¹ Redoviti gosti zadarske kazališne publike svake su godine zagrebačka kazališta (Hrvatsko narodno kazalište, Komedijska, Zagrebačko dramsko kazalište, Teatar ITD, Teatar u gostima), beogradska (npr. Atelje 212), splitsko Hrvatsko narodno kazalište, Narodno kazalište Ivan Zajc iz Rijeke i druga. Tako je brojna i zahvalna zadarska publika posljednjih sezona — u svakoj oko 16 naslova i 50 predstava — vidjela gotovo sve kvalitetnije dramske predstave prikazane na hrvatskosrpskom jezičnom području. Okrugli stolovi, apeli, ankete i brojne rasprave kulturnih radnika Zadra (vođene naročito na stranicama tjednika »Narodni list«) upućuju na to da Narodno kazalište u Zadru ne bi trebalo biti samo puki kupac ostvarenja drugih kuća, te da Zadrani, možda više nego ikada prije, žele svoj kazališni ansambl ili barem svoje kazališne predstave. I nije sve ostalo samo na željama i nadama. Čine se napori da bi se, uz pomoć kazališnih djelatnika iz drugih, već razvijenih kazališnih sredina, i uz domaće snage, stvorile autohtone kazališne predstave. Do tada je najuspješnija suradnja s Hrvatskim narodnim kazalištem iz Zagreba. Tako je Drama HNK, u suradnji sa zadarskim teatrom, 9. prosinca 1973. u Zadru izvela pretpremijeru Benetovićeve *Hvarkinje*, da bi vrhunac suradnje bila izvedba drame Federica Garcia Lorke *Dom Bernarde Albe*, koju je samostalno 6. listopada 1974. premijerno u Zadru izveo prigodno sakupljeni ansambl zadarskog kazališta. Poput festivalskog ansambla sakupljeni zadarski glum-

ci i glumci gosti, pod vodstvom zagrebačkog redatelja Petra Šarčevića, ostvarili su visoku umjetničku razinu predstave i podigli zastor pred dugogodišnjim kazališnim nastojanjima zadarskog glumišta.²² Tom se predstavom gostovalo u brojnim gradovima širom zemlje, snimljena je za televiziju, a na Smotri profesionalnih kazališta Hrvatske u Slavanskom brodu dobila je značajna priznanja. Povodom predstave *Dom Bernarde Albe*, koja je do sada izvedena pedesetak puta, moglo bi se reći još i ovo: obnova vlastite dramske produkcije u zadarskom Narodnom kazalištu jest stanoviti organizacioni presedan naše kazališne prakse koji bi mogao biti putokazom višestruko značajnih implikacija na način organiziranja kazališnog života izvan Zagreba. Zadarski bi kazališni eksperimenat mogao biti od koristi ne samo Zadru, nego teatarskom životu u Hrvatskoj i Jugoslaviji uopće. Ovim razmišljanjima i završavamo prilog o zadarskom Narodnom kazalištu koje je dalo značajan obol kulturnom razvitku poslijeratnog Zadra i koje, iako bez stalnog umjetničkog ansambla, svojim uspješnim inicijativama daje najbolje garancije za budući intenzivniji život kazališnog Zadra.

BILJEŠKE

¹ O preduvjetima nastanka zadarskog Narodnog kazališta vidi pobliže u prilogu T. Maštrovića, *Revolucionarni začeci prvog profesionalnog kazališta u povijesti Zadra*. Zbornik *Dani Hvarskog kazališta*, sv. X, str. 332—353; Split, 1983.

² Sva nastojanja oko organizacije kazališnog života u Zadru pažljivo je pratio i lokalni tisak; 1945. godine »Glasnik bratstva«, a 1946 — »Zadarski narodni list«. Brojni članci objavljeni su i u splitskoj »Slobodnoj Dalmaciji«.

³ Marko Fotez, *Putovanja s Dundom Marojem*. Dubrovnik, 1974, str. 107.

⁴ Dramu je na zadarskoj sceni režirao Marko Fotez dok je scenografiju izradio Bruno Zuzzi, a prikazana je osam puta, posljednji put 3. lipnja 1946.

⁵ Jerko Bezić, *O hrvatskom kazalištu u Zadru*. Zbornik *Zadar*, Zagreb, 1964, str. 615.

⁶ J. Bezić, isto.

⁷ Marko Vasilj, *Trideset godina zadarskog Narodnog kazališta*. Zadarska revija, XXIV/1975, br. 5—6, str. 480. B[ranko] M[arjanović]: *Pozitivni rezultati kazališne suradnje*. *Glas Zadra*, X, Zadar, 18. travnja 1959, str. 6.

⁸ Povremeno su u zadarskom kazalištu dirigirali Šime Dešpalj, Ivo Štajcer i Nikola Jerolimov ali nijedan od njih nije imao stalan angažman.

⁹ *Glas Zadra*, III/1952, br. 71, str. 3.

¹⁰ Narodno kazalište Zadar. Zbornik *Zadar 1944—1954*, Zadar, 1954, str. 174.

¹¹ Isto, str. 172. Tihomil Maštrović, Hrvatsko glumište u Zadru. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, Zagreb, VI/1980, br. 14—15—16, str. 223.

¹² M. Vasilj, isto.

¹³ O Venturinijevim scenografijama vidi u članku O. G., Akademski slikar Zdenko Venturini kao scenograf. *Zadarska revija*, VI/1957, br. 1, str. 93—94. Ostali stalni scenografi u povijesti zadarskog Narodnog kazališta bili su: Petar Zrinski, Bruno Zuzzi, Bruno Pedišić, Ivo Magaš, Ljudmil Gottscheff, Ivo Blažinić i Vid Fijan.

¹⁴ *Glas Zadra*, V/1954, br. 184, str. 3; VI/1955, br. 186, str. 4 i br. 197, str. 4.

¹⁵ B. M.: Jadranska prvakinja. (U posjet Jelici Lovrić-Vlajki.) *Glas Zadra*, IX; Zadar, 26. travnja 1958, str. 5; B. M.: Priznanje najboljima. *Glas Zadra*, X, Zadar, 18. travnja 1959, str. 6.

¹⁶ Nikica Kolumbić, Williamsova »Tetovirana ruža« na zadarskoj sceni. (Uspjela kreacija Jelice Lovrić-Vlajki.) *Glas Zadra*, IX, Zadar, 19. travnja 1958, str. 5. O engleskim i američkim dramama (pa tako i o Williamsovim) vidi u teatrološkom prilogu Ive Mardešića, Engleska i američka drama u Narodnom kazalištu u Zadru od 1946. do 1962. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Zadar, 1976, sv. 14—15, str. 329—337.

¹⁷ N. Kolumbić, U znaku Vukmirovićeve režije. *Narodni list*, XI, Zadar, 21. travnja 1962, str. 7.

¹⁸ Zlatko Vince, Na novom putu. Izvrсна gluma Male scene u Zadru, »Slobodna Dalmacija«, br. 4983; Split, 17. veljače 1961.

¹⁹ V. A., Početak s Krležom i Dürrenmattom. »Slobodna Dalmacija«, br. 5542, str. 4; Split, 13. prosinca 1962.

²⁰ U navedenom članku M. Vasilj objavio je imena svih glumaca, redatelja, scenografa, dirigenata, kostimografa, koreografa, direktora i ostalih članova teatra koji su djelovali u Zadru od 1945. do 1963, dakle u svih osamnaest sezona postojanja umjetničkog ansambla.

²¹ Usp. Nikola Batušić, Povijest hrvatskoga kazališta, Zagreb, 1979, str. 435.

²² Scenografiju za predstavu *Dom Bernarde Albe* izradio je Zdenko Venturini a kostime Vjera Ivanković dok je jezični savjetnik bio Vladimir Anić. Glumački ansambl činili su: Jelica Lovrić-Vlajki, Jasna Ančić, Božena Kraljeva, Irena Kolesar, Lana Golob, Marija Sekelez, Ljubica Jović, Zdenka Heršak, Neva Belamarić i Mira Župan.